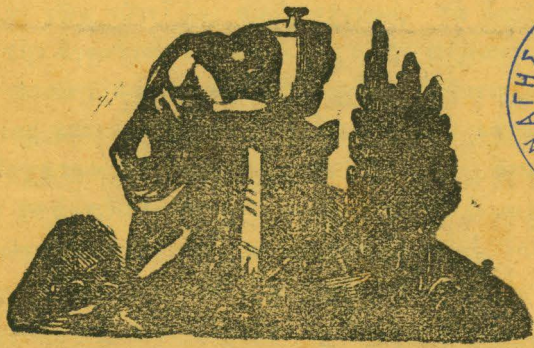

Handwritten signature

-1095-

ΕΠΙ ΤΟΥ ΤΑΦΟΥ
ΤΟΥ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΠΑΝΑ

Ἀποθανόντος ἐν Πειραιεὶ τῇ 29 Σεπτεμβρίου
Καὶ κηδευθέντος ἐν Ἀργοστολίῳ
Τῇ 3 Ὀκτωβρίου 1896.

ΕΝ ΑΡΓΟΣΤΟΛΙΩ

Τύποις ΠΡΟΟΔΟΥ

1896

ΓΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΘΟΥΡΙΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

ΥΠΟ

N. ΜΑΥΡΟΚΕΦΑΛΟΥ.

Τοῦ θανάτου τὸ δρέπανον διήλθε πανταχόθεν εἰς τὰ περίξ ἡμῶν καὶ ἰδοὺ! οἱ ὄρῃοι ἔπεσον καὶ οὐδεὶς, οὐδεὶς πλέον ὑπάρχει ὁ δυνάμενος νὰ ἐπιβληθῇ μὲ τὸ ὕψος τοῦ ἠθικοῦ αὐτοῦ ἀναστήματος.

Πάντες ὅσοι ἐγνώριζον νὰ θέτωσι τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας ὑπεράνω τῶν χυδαίων παθῶν καὶ τῶν εὐτελῶν συμφερόντων, τὰ ὅποια προκαλοῦσι τὴν ἄγρυπνον καὶ ἀποκλειστικὴν μέριμναν τῶν καθ' ἡμᾶς ἡμερῶν, πάντες ὅσοι ἐγνώριζον νὰ θυσιαζῶνται ὑπὲρ τῆς ἰδέας καὶ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος, νὰ μάχωνται μέχρις ἐσχάτων πρὸς τὴν βίαν καὶ τὴν ἰσχύιν, ὅταν εὕρισκον αὐτὴν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ὀρθὸν καὶ τὸ δίκαιον, νὰ περιφρονῶσι τὸν τύραννον, νὰ ὑπερασπίζονται τὸν ἀσθενῆ, ὅσοι ἦσαν ἀνώτεροι τῶν πειρατμῶν, ἰσχυρότεροι τῶν προλήψεων καὶ τῶν ὑλικῶν ὀρέξεων τῆς ζωῆς, πάντες οὗτοι ἀπῆλθον ἐκ τοῦ μέσου ἡμῶν. Ἐκ τῶν τελευταίων ἔπεσεν ὁ Παναγιώτης Πανᾶς, ὁ ἀκάματος ἀθλητῆς τῆς ἰδέας, ὁ ἐκλεκτὸς καὶ ἀπτόητος τοῦ λόγου ἀγωνιστῆς ὅστις καίπερ θαλλερὸς καὶ ἀκμάζων ἀκόμη ἐφ' αἶνετο τελευταῖον μετὰ τῶν ἡμῶν ὡς πανάρχαιός τις ἄνθρωπος, ὅστι

ἀπώλεσε τὰ ἔγνη τῆς φυλῆς καὶ τῆς ἐποχῆς του καὶ ζη-
τεῖ εἰς μάτην ν' ἀνεύρη ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν τὰ ἦθη καὶ τὰ
ἐνστικτα τῶν ὁμοφύλων του.

Ὁ Παναῆς ἐγεννήθη πτωχός, εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ὁ
λαὸς τῆς Ἐπτανήσου εἶχε τὸν αὐχένα ὑπὸ τὸν ζυγὸν
καὶ τὰς ἐλπίδας τοῦ μέλλοντός του ὑπὸ τὸ μηδὲν τῆς κα-
ταστάσεως αὐτοῦ. Ἄλλ' οὔτε ἡ πτωχεία τῆς θέσεώς του,
οὔτε ἡ σκιά τοῦ ζυγοῦ ἠδυνήθησαν ν' ἀποκρύψωσιν ἐκ τῶν
ὀφθαλμῶν του τὸν δρόμον, εἰς τὸν ὁποῖον παιδισθεὶς τὸν ἐ-
κάλεσε φύσις ὀργῶσα πρὸς τὴν παιδείαν, τὴν δικαιοσύνην
καὶ τὴν ἀρετὴν, φύσις ἐκλεκτὴ καὶ ὑπερήφανος· καὶ ὅταν
ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν ἠκούσθη ὁ ἦχος τῆς ἐθνικῆς σάλπιγγος
ὁ Παναῆς, καίτοι νεώτατος, ἔδραμεν ἐκ τῶν πρώτων καὶ ἔ-
θεσεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πατρίδος μάθησιν ἀρτίαν,
τόλμην ἐκτακτον, αἰσθήματα εὐγενῆ καὶ χαρακτήρα
ἀκέραιον καὶ ἀδαμάντινον.

Ἡ ἔνωσις τῆς Ἐπτανήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐ-
πλήρωσεν ἅπαντας τοὺς πόθους αὐτοῦ, καὶ ὁ ἀκούραστος ἀ-
γωνιστῆς ἐξηκολούθησε τὴν πάλην ἐνταῦθα καὶ ἀλλαχοῦ
καὶ μετὰ τὸ γεγονός τῆς ἐνώσεως. Μετὰ τὸν ξένον ἐχθρὸν
ἐκάλεσεν ἐνώπιόν του τὸν ἐντόπιον, καὶ ἐν τῇ εἰλικρινείᾳ
αὐτοῦ ὁ πιστὸς καὶ ἀμόλυντος στρατιώτης ἐνόμισεν ὅτι τὰ
ἄριστα ἐφοδία του καὶ τὰ στίλβοντα ὄπλα του ἠδύναντο
νὰ ἐπιβληθῶσιν εἰς τὰς προλήψεις τῶν ἀνθρώπων, νὰ ὑ-
ποτάξωσι τὰ πάθη αὐτῶν, νὰ χαλινώσωσι τὰ κατ' ἰδί-
αν συμφέροντα καὶ νὰ φέρωσιν εἰς τὰς συνειδήσεις τῶν πο-
λιτῶν τὴν βασιλείαν τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἰσοῦ. Ἄλλ'
ὁ θόρυβος τῆς θριαμβευούσης συναλλαγῆς ἐπνίξεν ἐξ ἀρχῆς

τὴν φωνὴν του καὶ οἱ ἀγῶνες τοῦ Παναῆ ἐν τῷ μέσῳ τῶν
δημοσιογραφικῶν ἀλεκτόρων τῆς πρωτεύουστος ἐλευρήθη-
σαν ὡς ἀγῶνες ἀνθρώπου ζητοῦντος νὰ μεταβάλη τὰ ἀ-
μετάβλητα.

Πολλοὶ ἐκλαμβάνουσι τὴν προσπάθειαν, εἰς τὴν ὁποίαν
ὁ Παναῆς ἀφιέρωσε τὸν λιτότατον καὶ μετριόφρονα βίον
του, εἰς τὴν ὁποίαν ἔμεινε πιστὸς μέχρις ἐσχάτων, ὡς χί-
μαιραν ἐξαντλοῦσαν ἐπὶ ματαίῳ τὰς δυνάμεις καὶ τὰς ὀρ-
μὰς τοῦ θνητοῦ. Ἰσως ἔχουσι δίκαιον! Ἡ κατάστασις τῆς
πατρίδος ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον εἶναι ὑπὲρ τῆς γνώμης αὐ-
τῶν. Ὁ που ὑψοῦται τὸ πάθος, ἡ ἰδέα κρημνίζεται· ὁ που
βασιλεύει ἡ πρόληψις, ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀλήθεια εἶναι
σκιαί. Ἄλλ' αἱ σκιαί αὐταὶ εἶναι πολύτιμοι καὶ τὸ κράτος
αὐτῶν θὰ ἦναι πάντοτε πανίσχυρον ἐπὶ τῶν ὀλίγων καὶ
τῶν ἐκλεκτῶν, καὶ τὸ θέαμα τῶν σκιῶν τούτων θὰ ἐξα-
κολουθήσῃ νὰ ἐμπνέη εἰς πᾶσαν εὐγενῆ ψυχὴν, εἰς πᾶσαν
φύσιν ὑπερήφανον, τὴν ἰδέαν τῆς θυσίας καὶ τῆς αὐταπαρ-
νήσεως, τὴν ἰδέαν τοῦ ἀγῶνος ὑπὲρ τῶν πολλῶν, οἵτινες
ἐν τῇ ἀμαθείᾳ αὐτῶν θεωροῦσιν ἀκόμη τὰς μεταβολὰς
τὰς ἐπερχομένας ἐκάστοτε εἰς τὴν κατάστασίν των ὡς ἔρ-
γα δυνάμεως ἀνεξαρτήτου τῶν ἀνθρωπίνων νόμων καὶ
προσπαθειῶν.

Ἡ σκιά τῆς ἀληθείας, τῆς ἐλευθερίας τὸ εἶδωλον, ὑπῆρξε
πάντοτε τὸ λαμπρότερον θέλημα τῆς ζωῆς τοῦ Παναῆ,
ὅστις ἀπέθανεν ἐν τῷ ἀγῶνι μετὰ τὴν πεποίθησίν του ἀναλ-
λοίωτον εἰς τὴν ψυχὴν καὶ μετὰ τὰ ὄπλα του ἀνά χειρας.

Ἡ μνήμη τοῦ Παναγιώτου Παναῆ ἔστω αἰωνία.

ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ

A. N. ΜΟΜΦΕΡΡΑΤΟΥ.

Ἄλγεινὸν ἐκπληρῶν ἀδελφικῆς φιλίας καὶ ὀνείρον ἐρχομαι νὰ σοὶ ἀποτείνω, ἀγαπητὲ καὶ πολὺκλαυστε Παναγιώτη, τὸ ὕψιστον χαῖρε! Οἷός ὑπῆρξεν ὁ βίος σου τοιοῦτος καὶ ὁ θάνατός σου. Ἐχὼν μεγάλα ἐφόδια δι' ὧν ἠδύναστο νὰ διαπρέψῃ; ἐν τῇ κοινωσίᾳ, ἔζητας ἐν ἀφανείᾳ καὶ στερήσει καὶ ἀπέθανες ἐν μέσῳ ὀλίγων ἀλλὰ θερμῶν φίλων σου, μὴ τυχῶν ἄλλων τιμῶν εἰμὴ τὰ δάκρυα τῶν φίλων καὶ συμπολιτῶν σου. Καὶ ὅμως αἱ πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίαι σου ὑπῆρξαν μεγάλαι. Πεπροικισμένος δι' εὐρείας μαθήσεως καὶ σπανίας νοημοσύνης, ὑπηρέτησας τὴν πατρίδα διὰ τοῦ νευρώδους καλάμου σου ἐν τῇ δημοσιογραφίᾳ, ἐκ τῶν ὀργάνων τῆς ὁποίας παρουσιάζονται ἤδη εἰς τὴν μνήμην μου αἱ ὑπὸ σοῦ συντασσόμεναι ἐφημερίδες: Κεραυνοί, Σφῆκα, Ἀλήθεια, Ἐργατής, Ἐξέγερσις καὶ ἡ τέως ἐνταῦθα ἐκδιδομένη Ἐγερσις, — ἐκτὸς ἄλλων ἐν Ἀθήναις εἰς τὰς ὁποίας παρεῖχες τὴν συνεργασίαν σου, — ὅπου πάντοτε διέλαμπεν ἡ εἰλικρινεία τῶν φρονημάτων καὶ τὸ σθεναρὸν τῆς ἐκφράσεως. Ἐμφορούμενος ὑπὸ τῶν ἀθανάτων δημοτικῶν ἰδεῶν αἱ ὁποῖαι ἐκλέταν τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ὑπὲρ τοῦ θριάμβου τῶν ὀπείων ἡγωνίζεσσο, ἐφρόνεις δὲ ὅτι ἡ ἀπ' αὐτῶν ἀπομακρυνσις εἶναι ἡ κυ-

ρία αἰτία τῆς σημερινῆς τοῦ ἡμετέρου ἔθνους κακοδαιμονίας, εἰς τὸν λαὸν δὲ καὶ τὰ συμφέροντα αὐτοῦ ἀφωσιμένος ἔμετὰ πάθος παλαίων ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ ἐστηλίτευσας πᾶσαν παρανομίαν, πᾶσαν ἀδικίαν, πᾶν εἰς βάρος αὐτοῦ προνόμιον. Καὶ ὅμως, τοιοῦτος ὢν καὶ τοιαῦτα φέρων ἐφόδια, ἔζησας καὶ ἀπέθανες πένης, εἰργάστης δὲ εἰς τὴν ζωὴν σου ἐπὶ μακρὸν χρόνον καὶ εἰς ἀπλήν ἀκόμη γραφικὴν ἐργασίαν πρὸς πορισμὸν τῶν πρὸς τὸ ζῆν, μηδέποτε καμφθεὶς οὐδὲ ἀπομακρυνθεὶς ἀπὸ τὰς ὑπαγορεύσεις τῆς συνειδήσεώς σου. Εἰλικρινής, σταθερός, θαρραλέος εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἀρχῶν σου, μὴ ὑπολογίστας ποτὲ κατὰ τὴν κοινωφελῆ ἐργασίαν σου καὶ θυσίας καὶ θλίψεις, ἔλαβες τὸν θάνατον ὃν ἐπεζήτησας, ἀφοῦ ἐπὶ μακρὸν ἐταλανίσθης ἐν μέσῳ πικριῶν καὶ ἀπογοητεύσεως, παρισταμένου πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου σκοτεινοῦ καὶ ἀπέλπιδος τοῦ μέλλοντος. Ὁ θάνατός σου, ἀγαπητὲ φίλε, ὃν εἶναι δι' ἡμᾶς μόνιον βαρὺ πένθος, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν πατρίδα, στερουμένην πολυτίμου τέκνου καὶ πιστοῦ αὐτῆς στρατιώτου.

Τὸν τελευταῖον τοῦτον ἀποχαιρετισμὸν δέχθητε πολυπαθῆ φίλε, ὡς ἐνδειξιν τῆς πλημμυρούσης τὴν ψυχὴν ἐμοῦ καὶ τῶν λοιπῶν φίλων σου θλίψεως διὰ τὴν στέρησίν σου.

Ἄς ἦναι τὸ χῶμα τοῦ τάφου σου ἐλαφρὸν καὶ ἡ μνήμη σου αἰωνία!

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΜΟΥΣΙΟΥ ΛΙΘΟΥΡΙΟΥ
ΣΥΛΛΟΓΗ Π. ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ

Α1.Σ2.Φ12.0003